

EVLERE ŞENLİK KAYNANAM NASIL KUDURDU? ROMANINDA KADIN VE TOPLUMSAL CİNSİYET ELEŐTİRİŐİ*

Meliha TATLI**

Öz: Hüseyin Rahmi Gürpınar, Türk edebiyatında roman ve hikâyeciliğın en üretken ve önemli yazarlarından birisidir. Çeşitli konuları eserlerine taşımakla birlikte toplumun psikolojik, toplumsal ve kültürel portresini geniş ölçüde yansıtmıştır. Yazarın romanlarının ve hikâyelerinin geneli, sosyolojik anlamda okumalar yapmaya müsait olduğu için bu çalışmada da “kadın” odaklı bir araştırma yapılmıştır. Kadının eğitimi, çalışma hayatı, sosyal hayattaki konumu, toplum içinde maruz kaldığı baskılar, aşk ve tutkuları her dönem için tartışmaya açık meselelerdir. Kadın vasıtasıyla toplum hayatının yozlaşmış meseleleri ile ahlak ve namus sorunlarını işleyen Gürpınar, bunu yaparken ataerkinin kadınların ezilmesi üzerine kurulu bir ideoloji olduğunu yansıtmadan geçemez. Toplumsal düzen içerisindeki cinsiyet rollerinin kadın ve erkek arasında ayırım yaratacak kadar ortaya çıkması, Hüseyin Rahmi’nin *Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?* romanında ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir.

Bu çalışmada merkezde Makbule Hanım olmak üzere onun etrafındaki damat Osman Zihni ve oğul Ali Harun’un ataerki adına nasıl söz sahibi oldukları ve cinsiyetin sadece kadına ait bir sorun ve eksiklik olduğu üzerinde durularak bir toplumsal cinsiyet eleştirisine gidilmiştir. Kadının konumunu ataerki anlayış çerçevesinde değerlendirmek, romanın eril bir dil olan Osman Zihni tarafından yazılmasıyla doğrudan açıklanabilir. Kadına yönelik genel-geçer yargılar ve kadının edilgen konuma itilmesi, romandaki olaylar ve kişiler aracılığıyla verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?*, kadın, toplumsal cinsiyet eleştirisi.

Women and Gender Criticism based on the Novel of *Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?*

Abstract: One of the most prolific and significant novelists and storytellers in Turkish literature is Hüseyin Rahmi Gürpınar. Despite the fact that he incorporates a variety of themes into his works, he mostly reflects the psychological, social, and cultural landscape of the society. As novels and stories in general are appropriate for sociological readings, conducting “women-oriented” research in this study produced a significant amount of material on the topic. Every period generates discussion topics on women's education, professional lives, social roles, pressures they face from society, and their loves and hobbies. Gürpınar who dealt with the corrupt aspects of social life, morality, and honor problems cannot but consider that patriarchy is an ideology founded on the subjugation of women. The

* Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makalenin Geliş ve Kabul Tarihleri: 07.07.2022 - 25.04.2023

** Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, doktora öğrencisi. E-posta: edibemeliha@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2991-4266.

novel “Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?” by Hüseyin Rahmi examines in depth how gender roles emerged in society in a way that distinguished men and women.

This paper made a contemporary criticism on gender based on how Makbule Hanım, the groom Osman Zihni, and her son Ali Harun surrounding her, have a say in the name of patriarchy, and that gender is not mere a problem and a weakness of women. The novel written in a masculine style by Osman Zihni, plainly explains how women are evaluated within the context of patriarchal thought. The events and characters in the story attempt to convey broad, true judgments about women and how they are forced into a submissive role.

Keywords: Hüseyin Rahmi Gürpınar, Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?, women, gender criticism.

Giriş

Cinsiyet, toplumsal cinsiyet, feminizm, kadın, ataerki ve erkeklik her ne kadar sosyolojinin ilgilendiği kavramlar olsa da edebi metinlerde de işlenen kavramlardır. Edebi metinler, kadını her yönden ele alabilecek mahiyette yazılmış önemli belgelerdir. Hüseyin Rahmi Gürpınar, karakterlerin sosyolojik, kültürel ya da tarihi çözümlemelerini yaparken muhakkak toplumsal cinsiyet normları ışığında onlara birtakım kalıp davranışlar ve roller yüklemeyi de ihmal etmez. Bu açıdan roman belli bir gelenek içinde yetişip o kültürle yoğrulmuş kadın ve erkeklik rollerinin dışına çıkıldığında toplum içinde ne gibi aksaklıklar yaşanacağını çözümlemek için geniş bir tartışma alanı sunar. Hüseyin Rahmi'nin *Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?* romanını bu şekilde ele alıp tartışmak, bir yandan toplumun kadına biçtiği rolleri irdelerken diğer yandan kadının içinden geldiği gibi özgür iradesiyle toplumu göz ardı ederek yaşamasını anlatmaktadır.

Yazılı metinler sayesinde kadın ve erkeklik üzerinde konuşabilmek araştırmacılara, yazarlara ve edebiyatçılara kolaylık sağlamaktadır. Kadını bir döl yatağı ve yumurtalıktan ibaret görmek, toplumsal cinsiyet normlarının dayattığı bir yaklaşım biçimidir. Bu yüzden cinsiyet ve toplumsal cinsiyet zaman zaman birbirlerinin yerine kullanıldığından karıştırılan kavramlardır. Roman içerisinde kadın başlıklı bir çalışma yapabilmek için öncelikle kadının toplumda ne anlama geldiğini iyi belirlemek gerekir. Bunu yapabilmek için ise cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayırımına gidilmelidir. Cinsiyet, kadın ve erkek olmanın birtakım hormonlarla belirlendiğini yani kişinin kimliğini belirleyebilmek için kadın ve erkek olmanın biyolojik tarafına vurgu yapmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise hormonlar tarafından atanan cinsiyete yüklenen kalıp davranışlar, roller ve toplumun dikte ettiği bütün her şeydir. Yaşın Dökmen, cinsiyeti bireyin biyolojik yönüne vurgu yapan demografik bir kategori olarak açıklarken toplumsal cinsiyeti ise kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamlar olarak ifade eder (2019, s. 20). Bu anlamlar, toplumdan topluma değişim gösterse

de kadının tarih boyunca “ikinci cins” olarak kodlanması hemen hemen bütün kültürlerde aynıdır. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin farkını ayırt etmek, romandaki kadın rolünün nasıl işlendiğini anlamak açısından kolaylık sağlayacaktır.

Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayırım nedeniyle feminist özne bölünmeye uğrar. Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayırım ilk başlarda “biyoloji kaderdir” ifadesine itiraz getirmek için kullanılmıştı, aynı zamanda da cinsiyet biyolojik anlamda ne denli geri çevrilemez görünürse görünsün toplumsal cinsiyetin kültürel olarak inşa edildiği, dolayısıyla ne cinsiyetin bedensel sonucu ne de onun kadar sabit bir şey olduğu savı için de kullanılmaktadır (Butler, 2019, s. 50).

Toplumsal cinsiyetin kültürel kodlar bütünü olarak ifade edilmesi, verili bir cinsiyet üzerinden anlamlar inşa edilmesi açısından dikkat çekicidir. Gürpınar ise iki cinsiyet arasındaki çatışmayı romanın temel izleği yaparak aşk felsefesi ve cinsel tutku gibi kavramlara göndermede bulunmuştur. Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın roman ve öykülerinde kadın karakterler çok fazla olduğu için taşıdıkları özellikler de saymakla bitmeyecek kadar fazladır. Bu kadınlar cahil, dedikoducu, ahlak olarak düşkün, kıskanç, zeki, aşktan başı dönecek kadar sarhoş oldukları kadar aralarında iyi huylara sahip olanlar da vardır. Cahil kadınlar kadar okumuş, tahsilli kadınlar da Hüseyin Rahmi’nin romanlarında vardır. Namus ve iffet kavramları ise edebiyatın her döneminde önemli olup kadınların eleştirilmesi, üzerinde iktidar kurulması hatta kadınlara özgü kavramlar olarak kullanılması açısından tartışılabilir niteliktedir. “Hüseyin Rahmi, romanında aşk, flört ve evlilikten, kadın-erkek eşitsizliğinden kadın haklarına ve baskı ile gerçekleştirilen eğitimin olumsuz sonuçlarına varıncaya kadar hemen hemen her konuda Doğu-Batı karşılaştırması yapar” (Gündüz, 2017, s. 235). Gürpınar, toplum için aşk, evlilik ve toplumsal adalet gibi kavramları geniş ölçüde irdeleyerek okuyucuya romanda verilmek istenenden daha fazlasını vermeyi amaçlamıştır. Kadın-erkek ilişkilerinde değindiği sorunlar, günümüzde dahi görülmektedir. Hüseyin Rahmi’nin sosyal ilişkilerdeki aksaklıkları, kadın-erkek arasındaki yaş farkının getirdiği çatışmaları ve dönemin batıl inançlarını kusursuz bir roman tekniğiyle anlatmış olmasa da nesiller boyu okunacak, tartışılacak güçte bir üslupla yazdığı kesindir. Hüseyin Rahmi’nin çeşitli konularda birçok farklı kurguyla eserler vermiş olması ise onun üretken bir yazar olduğunu gösterdiği kadar iyi bir gözlemci olduğunu da göstermektedir.

Gürpınar, toplumda yerleşmiş birtakım kalıp davranışlarla mücadele etmekle birlikte ahlak ve din kurallarına karşı daima mesafeli durmuş bir yazardır. Batı’nın bakış açısını ve ilmini benimsediği için romanlarındaki kutuplaşma kendini sıklıkla göstermiştir. Batılı değerleri savunarak Türk romanında yeni hamleler yapmış ve toplum için köklü değişikliklere yol açmıştır. Toplumunu değiştirmeye çalışan yazar, kadın-erkek ilişkisini merkeze alarak kadın haklarını savunan bir yazar olmuştur.

Gürpınar'ın yapıtlarında kadın-erkek ilişkisi çok işlenen bir konudur, ama bu ilişki, hiçbir zaman, birbirini seven iki gencin sonunda evlenip mutluluğa erişmesiyle sonuçlanmaz. Bu tür roman yazmaz Gürpınar, çünkü onun anlayışına göre aşk çılgınlık sayılabilecek korkunç bir cinsel tutkudur ve kısa zamanda doyuma ulaşarak söner. Onun için, idealize edilmiş bir aşk şöyle dursun, Gürpınar'ın romanlarında karşılıklı derin bir sevgiye dayanan ve uzun süre de devam eden bir ilişki ya da evlilik yer almaz (Moran, 2001, s. 123).

Kadının toplumdaki yerini tartışmaya açan yazar, Makbule Hanım ve kendisinden yaşça küçük avukat Vassaf'ın gönül ilişkilerini kısa tutarak aslında yukarıda verilen tezi doğrulamıştır. Ailesi her ne kadar Makbule Hanım'ın çıldırdığını düşünse de Hüseyin Rahmi Gürpınar, aşkın biyolojik bir cinnet olduğunu hatta normal olanın bu olduğunu dile getirmiştir. Sadece bu romanında değil, diğer romanlarında da doğayla toplumun çatıştığından ve her ilişkide aldatmanın mümkün olabileceğinden bahseder. Kısacası Gürpınar, evlilik kurumu, aile ve kadın-erkek ilişkilerine dair tezlerini romanlarında uygulamaya çalışmanın yanı sıra yaşadığı toplumu da iyi tanıyan bir yazardır.

Hüseyin Rahmi'nin 1922 yılında yazıp 1927 yılında yayımladığı “*Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?*” romanı diğer romanlarındaki gibi tipik kadınlardan birini ele alır. Roman, başkarakter Makbule Hanım'ın damadı Osman Zihni'nin ağzından yazılmıştır. Osman Zihni'nin dilinden aktarılan olay örgüsü, ilk etapta dikkat çekicidir. “Kaynana” tabiri sanki sadece kadınların kocalarının anneleri için kullandığı bir ifadeymiş algısı yarattığından romanın ismini duyar duymaz cinsiyetçi bir söyleme gitmemek kaçınılmaz gibidir. Kaynananın hem erkeğin hem de kadının annesini karşıladığı bu yüzden çift taraflı bir ifade olabileceği romanın içeriğinden bağımsız sadece ismiyle de düşünülebilir. Damat Osman Zihni Bey'in ağzından kaynanası Makbule Hanım'ın merkeze oturtulduğu roman, “Osman Zihni Bey'in muharrir tevdî ettiği yazılardan muktebes sahifeler:” cümlesiyle başlar. Makbule Hanım, yaklaşık altmış yaşlarında dul bir kadındır. Kocasının ölümü ile büyük mirasa konmuş ve sahibi olduğu konağında bekâr oğlu Ali Harun, Kızı Vehibe, damadı Osman Zihni, her işini yapan ve ona destek çıkan Azmiye ile birlikte yaşamaktadır. Makbule Hanım'ın cadaloz ve sevimsiz biri olduğu romanın ilk paragrafından anlaşılmalıdır. “Kaynanam Makbule Hanım... İsmi anarken işte kalemlerle beraber dudaklarım da titriyor. Bunu bir hürmet raşesi zannetmeyiniz. Korkudan zangırdıyorum. Evin içinde kaynanamın hışmından titremeyen yoktur ki... Çoluk çocuk hepimiz, huzurunda sustaya durmuş köpekler gibi lerzeler geçiririz” (Gürpınar, 2012, s. 221). Makbule Hanım'dan bu kadar çok korkmalarının sebebi, onun kafasının dikine giden, herkesten çok kendisini önemseyen tavırlarıdır. Makbule Hanım'ın kendisinden yaşça küçük avukat Vassaf'la arasında başlayan aşk dedikoduları, başta Osman Zihni olmak üzere, oğlu Ali Harun ve kızı Vehibe'nin tepkilerine sebep olmuştur. Bu aşka karşı konulan tepkileri önemsemeyen Makbule Hanım,

Vassaf'la konakta eğlenip saatlerce odaya kapanmaktadır. Bu ilişkiye bütün ailenin tepki vermesi, biraz da Makbule Hanım'ın sahip olduğu mal varlığı nedeniyledir. Damat, kız ve erkek kardeş, annelerinin servetinin bölüşülmesini istemezler. Bu sebeple öncelikle kızı ve damadı, annesi ve avukatın evliliklerini engellemek için bir hocaya giderler sonrasında ise Ali Harun, arkadaşı Doktor Cafer'le birlikte bir oyun düzenler. Ali Harun, bir köpek tarafından ısırılıp kuduz olduğunu ve yakında öleceğini söyleyerek son kez annesini görmek ister ve annesinin boynundan ısırarak onun kuduz olabileceğini herkese ima eder. Bunu duyan Vassaf, ölüm korkusuyla evi terk eder ve Makbule Hanım ondan intikam almak için onu bulup ısırır. Makbule Hanım, Vassaf'ın parası için onunla birlikte olduğunu öğrenince hayal kırıklığına uğrar. Kuduz yalanı ise herkese ders olur ve Makbule yaşına denk biriyle evlenip kitabın sonunda "Ah bu erkekler, ah bu erkekler, kadını sarıncaya kadar diller dökerler, kul kurban olurlar, doya doya arzularını aldıktan sonra yüz çevirirler. Benden yana bütün sevdalı kadınlara nasihatler olsun. İlk lezzetlerin büyümesine aldanmasınlar benden ibret alsınlar" (Gürpınar, 2012, s. 336) der. Bu cümleler aynı zamanda Hüseyin Rahmi'nin okuru bilgilendirme alışkanlığını da gösterir. Hiç gereği yokken romanın akışında okura verilen nasihatler, ibret alınacak türdendir. Makbule Hanım, bütün kadınlara seslenerek üzüntüsünü ve kandırılmışlığını bu şekilde dile getirir.

1. Evlilik Dışı İlişkiler ve Yaşlı Kadınlar

Tanzimat romanından günümüze kadın-erkek ilişkileri, farklı minvalerde sık sık işlenmiştir. Bu ilişkilerin duygusal boyutuna bakılacak olunursa aşıklar birbirini görmekte zorlandıkları zaman buluşmak ve haberleşmek için birtakım yöntemlere başvurmaktadırlar. Mektuplaşma ve çöpçatanlık, bu yöntemlerin en eskilerinden olup bir geleneğin parçası hâline gelmiştir. Makbule Hanım ise bu geleneğin yıkıcı unsuru olarak 26 yaşındaki genç aşığıyla herkesin gözünün önünde, konakta bir odada, baş başa gönül eğlendirmektedir. Makbule Hanım'ın bu davranışı toplumun namus kavramını zedelediği gibi kadınların geleneksel ahlak kurallarını da hiçe saydığını göstermektedir. Toplum, gayrimeşru ilişkilere sert bir şekilde karşı durmaktadır. Çoğu toplumsal cinsiyet rollerinin kadının aleyhine olması, kadınların tarihte silik bir yüz olarak görülmesiyle ilgilidir. Ahlak, namus, iffet gibi kelimelerin daha çok kadınlar üzerinden kullanılması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini arttırmaktadır.

Tarih boyunca, hem erkeklerin hem de kadınların, mensup oldukları sınıf, ırk, dinsel topluluk vb. nedeniyle tarihsel geleneğin dışına itilmeleri çok sık rastlanan bir olgu, ama hiçbir erkeğin salt cinsiyeti nedeniyle dışlandığı görülüyor. Oysa kadınlar için durum böyle değil; onlar, aidiyetleri ne olursa olsun, sırf cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılığa tabi tutuluyorlar ve tarihin yazılması ve yorumlanması işleminden, daha genel olarak sembol yaratma işleminden dışlanıyorlar ve tarihin yapımına etkin olarak katılan özneler oldukları halde, kendi tarihlerini bilmekten alıkonuluyorlar (Berktaş, 2018, s. 21).

Kadının tarihsel manada silik olmasının nedeni işte bu tarihsel geleneğin dışında tutulmasıdır. Makbule Hanım'ın çocuk yaşta kendisinden yaşça büyük biriyle evlenmesini yadırgamayan toplum, kendinden yaşça küçük biriyle aşk yaşamasını yadırgar. Kadının duygusal anlamda özgürlüğünü sınırlayan her düşünce ve davranış, eril söylemin tuzaklarından biridir. Romanın Osman Zihni ağzından yazılmış olması, erkek egemen toplumun kadınlar hakkında söz sahibi olabileceğinin ve onları istediği gibi yargılayabileceğinin örneğidir. Makbule Hanım'ın Vassaf Bey'le baş başa kalmasını zevk düşkünlüğü olarak ifade eden Osman Zihni şunları söyler: “Onun pörsümüşt damarları toy bir bakir ruhun arzularıyla çarpar. Kendini henüz dünya evine girmemiş on yedi yaşında bir kızıoğlankızcağız yerine koyar. Kayınpederim merhumla olan izdivacını, çoluk çocuk, torun sahibi olduğunu hiç hesaba katmaz” (Gürpınar, 2012, s. 223). Eril dilin bu yargılayıcı söylemleri, kadının yaşamı boyunca haklarının elinden alınmasıyla ilgilidir. Kadının birtakım hak ve duygularının olduğu bu sefer de Makbule Hanım'ın dillendirilmesiyle öğrenilir. “On yedisinde yumuk yumuk bir kızdım. Beni büyükbabam yerinde bir ihtiyara verdiler. Ne gelinliğimi bildim ne kadınlığımı... Bu izdivaçtan hiçbir şey anlayamadım. Efendi merhum beni çok severdi. Bir dediğim iki olmazdı, yoluma deli divane olurdu ama birbirimize denk değildik ki” (Gürpınar, 2012, s. 223). Geleneksel toplumsal cinsiyet normlarına bakıldığında erkeğin kadından yaşça büyük olması hatta bu yaş farkının kız çocuklarının küçük yaşta kendisinden yaşlı kimselerle evlendirilmesine kadar normal olduğu görülmektedir. Toplum, yaş bakımından erkeğin kadından büyük olmasını kabul ederken kadının erkekten büyük olmasını hep yadırgamıştır. Bu, çoğu zaman erkeğin geç olgunlaşmasına ve evine yeterli özeni gösterememesine bağlanmıştır. Makbule Hanım'ın altmışa yakın olup Vassaf Bey'in yirmi altı yaşında olması, bu normların göz ardı edildiğini göstermektedir. Bütün aile fertlerinin karşı çıktığı bu durum, altmışından sonra aşk duygusunun bir kadına yakışamayacağı, dışarıdan kötü görüldüğü ve “rezillik” olarak nitelendirilmesi yönündedir. “Rezillik” kavramı, kişinin toplumun geneli tarafından nasıl görüldüğü üzerine kuruludur. Kültürel ve geleneksel cinsiyet rollerini uygulamaya çalışan herkes, bu kavramı önceler ve buna göre biçim alma yoluna gider. Makbule Hanım, yaşından dolayı bu biçimi alamadığı için başta ailesi olmak üzere herkes tarafından dışlanır.

Anan oğlu yerinde bir gençle odaya kapandıktan sonra artık bizim için rezaletin her türlüüne tahammül etmek lazım gelir. Ben bu işteki fenalığın derecesini sana ihtara uğraştıkça ananı şiddetle müdafaa ediyordun. Nasıl oluyor da bugün benim karşımda onu rezaletle itham cesaretini gösterebiliyorsun?

Ah, ne yapayım bey? Benim anam, senin kaynanandır. Onun bu ahlaksızlıkları âlemi güldürür bizi ağlatır. Kadınlar arasında bir söz vardır. İyi diyelim de iyi olsun derler. Belki uslanır ümidiyle bu dakikaya kadar onun her kötülüğünü örtbas etmeye uğraşıyordum (Gürpınar, 2012, s. 245).

Ataerkil ideolojilerde dilin eril olması, roman anlatıcısının erkek oluşunu daha belirgin kılmıştır. Makbule Hanım, damadı Osman Zihni ve oğlu Ali Harun tarafından eleştirilip suçlanırken daima eril dilin baskısı altındadır. Toplumda kadınlar kadar erkeklerin de dile düşeceği hiç düşünülmez. Vassaf Bey'in yaşlı bir kadınla olan ilişkisinin rahatsız ediciliği dillendirilmezken Makbule Hanım'ın sürekli ahlaksızlıkla itham edilmesi, "erkek dili"ne düşen kadınların trajedisidir.

Feminizmin en temel saptamalarından biri, kadınların erkekler tarafından yapılmış bir dil içinde yaşamak zorunda olduklarıydı. Bunun en azından bir anlamı, kadınların sessizliğinin, sürekli olarak onlar hakkında ve onlar üzerinden, onların dolayısıyla konuşan bir dil tarafından tanımlanması ve güvence altına alınmasıdır. Yani onlar uygunsuz şeyler yapıp kendilerini rezil etmeseler de, hep başkalarının diline düşmüş durumda, hep "erkeklerin" dilinde, "erkek dili"ndedirler (Parla, 2017, s. 8).

Kadının toplumsal varoluş sınırlarının erkek egemenliğiyle çizilmesi, kadının yaşantısına dair gerçekliklerin yok edilmesiyle ilgilidir. Erkeğin ve kadının aldıkları yaşa göre toplumda hareket etmeleri istendiği için Makbule Hanım'ın o yaşta torun torba büyütme için didinmesi ve elinde örgüsü, sabahtan akşama kadar koltukta oturması beklenmektedir. "On beş yaşında bir kız gibi hoppalaşıyor, çevikleşiyor. Lastik top gibi sekiyor. İşitenleri hayrete düşürecek her gün yeniden yeniye şuhluk, fırıldaklık âdetleri, huyları peyda ediyor" (Gürpınar, 2012, s. 245). Genç yaşta bir kadının hoppa, hareketli ve kıpır kıpır hâlleri Makbule Hanım'a uygun düşmez, onun yaşı gereği durgunlaşması ve bir köşede ölümünü beklemesi gerekmektedir. Toplumun kadına ve erkeğe yüklediği rollerin yanı sıra bir de yaş gruplarına yüklediği birtakım roller, davranış kalıpları vardır. Makbule Hanım, geçkin yaşından dolayı bu davranış kalıplarının dışında kalır. Aşk duygusu ve cinsel arzuları, o yaştaki bir kadın için değersiz ve yersizdir. "Bir kadın için bu his on beşinde çocukluk, yirmi beşinde sevdâ, otuz beşinde fahişelik, kırk beşinde ahlaksızlık, cinnet, elli beşinde buna verilecek bir nam bulamıyorum. Bu rezaletin adını ya bir kamanın ucundan akacak kan yazacak veya bir tabancanın gümbürtüsünü telaffuz edecek veyahut bir zehrin vücudu kıvrandıran ihtilaçları tercüme edecek" (Gürpınar, 2012, s. 251). Yaşla yüklenen birtakım hâl ve tutumların dışına çıkıldığı vakit toplum, cezasını ölümle verecektir. Makbule Hanım'ın "azgın ve ahlaksız" olarak görülmesi, onun yaşına göre hareket etmemesine bağlanmaktadır. Yaşına göre hareket etmeyen çocuğu, kadını ve erkeği dışlayan toplum, kendi toplum anlayışına uygun bireyler üretmeyi de ihmal etmeyecektir. "Yirmi altı yaşında bir delikanlı, altmışa yaklaşmış bir acuzeye ilanaşık ederse bu hal o aile içinde kıyamet kopacağını göstermez mi? başımızda bir felaket dönüyor" (Gürpınar, 2012, s. 259). İlişkilerdeki yaş farkının bir kıyamet ve felaket olarak görülmesinin kadın açısından daha problemli olması, toplumun kadınları görmek istedikleri forma göre konumlandığını göstermektedir. Makbule Hanım'ın Vassaf Bey'le olan evlilik dışı ilişkisi, Makbule Hanım'a yüklenebilecek bütün kötü sıfatları ve

ithamları yükler. Vassaf Bey her ne kadar Makbule Hanım'la serveti için birliktelik yaşasa da Makbule Hanım'ın bunu sevda olarak adlandırması çevresindekiler açısından çok trajik bir durumdur. Ailesi bu ilişkiyi onaylamaz çünkü onların da elde etmek istediği bir mal varlığı vardır. Makbule Hanım sonrasında yaşına denk biriyle evlense de mutlu olamaz.

Damat bey, Harun kendisi piliç gibi kızı aldı. Beni bir bunağa verdi. İki kadeh rakı içer, sızar. Gece döşekte horlar. Yastığa salyası akar. Şimdi söylediğini iki saat sonra unuttur. Bu adamı çocuk gibi yatırmalı, kaldırmalı. Yapacağı şeyleri hep birer birer ihtar etmeli. Her şeyi aklına getirmeli, anlıyor musun, her şey aklına getirilmezse aylar geçer de evlendiğini unuttur. Gençler vefasız, ihtiyarlar mecalsiz. Benimki gibi sevdaya kanmayan gönüllerin hali ne olacak bilmem (Gürpınar, 2012, s. 341).

Makbule Hanım, kişilik olarak aşkı ve cinselliği hayatının odak noktası yapmıştır. Vassaf'la olan gönül ilişkisi son bulduktan hemen sonra yaşlı bir adamla evlenmesi, onu memnun etmez çünkü onun aradığı şey, erkekteki çevikliklerdir. Geleneksel birtakım söylemlerle Makbule Hanım'ın yaşına denk biriyle evlenmesi, roman içinde sürekli öğütlenir. “Torunu yerindeki çocuklarla... Kırkıdan sonra azanın kızgınlığı teneşire (kadar) sürermiş. Mal var, konak var, her şey tamam. Koca eksik. Karı yiyip içip kuduruyor. Âlem açlıktan kırılırken böyle zamanda... Bir yiyip bin hamd edeceğine.. Koca istiyorsa kendi dengine varsın” (Gürpınar, 2012, s. 227). Makbule Hanım, toplumun değer ve yargılarını tutkuları ve cinsel istekleri uğruna yok sayacak kadar cesur bir karakterdir. Buradan anlaşıldığı gibi aşk ve tutku hem erilliği hem de toplumun kadınlık algısını yıkıp yok edecek kadar büyük, bir bakıma zararlı duygulardır.

2. Kadının Ahlaki Değerleri ve Namus Algısı

Tanzimat döneminden günümüze romanlarda kadının konumlandırılışı ile birlikte üzerinde sıklıkla durulan konulardan biri de namus ve ahlak olmuştur. Bu iki kavramın sadece kadınlara özgü kullanılması, kadınların toplumdaki sorumluluğunu arttırmış olmakla beraber toplum tarafından sürekli yargılanmalarını da beraberinde getirmiştir. Namus en genel tanımıyla kadınların uyması gereken birtakım cinsel kurallardır. Namusun bütün toplumlarda eril şiddetin bahanesi olarak görülmesi çok eski bir düşünce tarzıdır. Namus kavramının herkes tarafından farklı bir şekilde yorumlanması, onun soyut oluşundan kaynaklansa da içerdiği “cinsellik” anlamı herkes tarafından hemen hemen aynı kabul edilmiştir.

Günümüz Türkiye'sinde namus kavramı, hem kadınlar hem de erkekler için kullanılabilir. Kadın bedeni üzerinden tanımlanmadığı durumlarda, bir kişinin toplumsal olarak belirlenmiş kadınlık ve erkeklik kalıplarına ne derece uyduğunu ifade etmektedir. Kadın namusu ile erkek namusu arasında toplumsal cinsiyete dayalı cinsiyetçi bir yapı hakimdir. Namuslu memur denildiğinde, çoğu kişinin aklına işini dürüst icra eden bir

erkek gelirken, namuslu kadın denildiğinde kadının dürüstlüğünden ziyade bedenini ve cinselliğini koruması ile ilişkilendirilmektedir (Şenel, 2014, s. 18).

Buradan da anlaşıldığı gibi namus, kadın bedeni ve cinselliği üzerinden ele alınmış ve tartışılmıştır. Kadın bedenine sınırlar getiren bu kavram, ataerkinin kadının bedenini koruyacak bir güç olarak algılanmasına da sebep olmuştur. Makbule Hanım'ın oğlu Ali Harun tarafından ölümle korkutulması, erkeğin kadının bedenini denetlediği ve her açıdan namusu koruma görevinin verilmesiyle ilgilidir. Makbule Hanım, evlilik dışı kurduğu ilişkiyi rahatça, kimseden gizlemeden yaşarken çevresindekilere göre bu namussuzluk olarak adlandırılır. Ali Harun, elinde tabancasıyla ataerkil bir söylem olan “namusu temizleme” görevini üstlense de başarısız olur. “Vassaf... O... Muşmulanın yanında pembe, gevrek, taravatten parlayan taptaze bir elma gibi duruyor, birinin gençliği ötekinin ihtiyarlığını artırıyor, her ikisinin yüzünde de işlenen günahın istikrahından terşih eden terler akıyor gibiydi” (Gürpınar, 2012, s. 255). Namus, kavram olarak kadına sorumluluk yüklediği gibi namusu korumak adına erkeklere de sorumluluk yüklemiştir. Kadının bu olgunun dışına çıkması suç, günah ve yasaları çiğnemesiyle açıklanır. Bu birlikteliğin günah gibi görülmesi ise namus yasalarının çiğnendiğini göstermektedir. Kadının namus yasalarına uygun davranması, erkeğin şeref ve itibarının önemine vurgu yapmaktadır.

Makbule Hanım ve Vassaf Bey'in ilişkisine günah gözüyle bakılması, “ahlak”ın dini açıdan da sorgulandığına işaret etmektedir. Kadınların namusunu büyük bir hassasiyetle korumalarını öngören toplumsal cinsiyet normları, inançtan kaynaklanan bir durumla sınırları daha belirgin bir şekilde çizilmiştir. Nilüfer Göle, toplumdaki ahlakı düzenleyen şeyin dinî kurallar olduğunu ve toplumsal düzenin devamlılığının kadının cinselliğini ve iffetini korumakla gerçekleşeceğini söyler (1993, s. 42). Namus ve ahlak kurallarını yok sayan Makbule Hanım, sadece zevk düşkünlüğünün peşindedir. Roman içerisinde ne anne ne de anneanne rolleriyle görülür. Ataerkil ideoloji, kadını eş ve anne rolüyle sınırlandırdığı için kadın, bu iki rolün dışına çıktığı an yok sayılmakta ve toplumun dışına atılmaktadır.

Geleneksel toplumlarda kadına saygı ve hürmet, yaş aldıktan sonra daha fazla görülmektedir. Erkek yaşlandıkça otoritesini kaybeder ama kadın yaşlandıkça evin daha genç kadınları olan gelinleri ezdikleri için evde doğrudan öteki konumuna geçemez. Bu durum, Deniz Kandiyoti'nin (2019) “ataerkil pazarlık”¹ kavramının getirisiidir. Evin atası ve babası olarak görülen erkek yaşlanınca

¹ Kadınların erkek egemen sistemle işbirliği yapması anlamına gelir. Kadınlar, ataerkil sistemin devamına hizmet ettikleri için erkekler gibi ayrıcalıklı bir konuma yerleşirler. Bu yüzden gelinini ezen, hırpalayan kaynana figürü toplum içerisinde yadırganmaktan uzaktır.

evdeki egemen otoriteyi yitirse de aile fertleri tarafından gördüğü saygıyı almaya devam eder. Bu durum, yaş alan kadın için de geçerlidir. Makbule Hanım'ın iffet ve ahlak bakımından düşkün bir kadın olarak görülmesi, damadının ve çocuklarının ona saygı duymasını engeller. Osman Zihni, romanın en başında “anaya ataya hürmet kalmadı” (Gürpınar, 2012, s. 221) derken içinde yaşadıkları devri ve kendisini eleştirir. Kaynana-damat, anne-çocuk ilişkisi, roman içerisinde çok problemlili gözükür. Osman Zihni'nin rahat bir şekilde Makbule Hanım'a hakaret etmesi, eş ve anne rolünden çıkan kadının toplumsal cinsiyet rollerine göre olumlu bir güç olarak değerlendirilememesidir.

Çılgın karı, edepsiz sarhoş! Malın mülkün senin olsun! Evin, barkın, konağın her şeyin takımıyla başına yıkılsın. Burada kalıp da senin gibi bir fahişe turşusunun kokusuyla zehirlenmeyi kimse istemez. Merhum kocanın sana bıraktığı bir yurda, oğlunun, kızının, damadının gözleri önünde elin çapkınlığıyla yatmaya utanmayacak kadar nasıl kadınlıktan, edepten, hayâdan, insaniyetten cascavlak soyunarak böyle ortaya çıkıyorsun? (Gürpınar, 2012, s. 258).

Makbule Hanım'a söylenen bu ağır sözler, ataerkil sistem tarafından toplumsal cinsiyet normlarının dışına çıkacak bütün kadınlara yönlendirilmiş gibidir. Söz konusu namus ise kadının evdeki konumu (anne, kayınvalide vs.) hiçe sayılır. Rahat bir şekilde saygı sınırlarını zorlayan Osman Zihni, geleneksel pratiklerle tehdit edilen kadınların üzerinde denetim kurucu roldedir. Toplumda saygı görülen şeyin kişilerden önce birtakım roller olduğu açıktır. Kaynanasının genç bir adamla gönül eğlendiriyor oluşu ve ahlaki kurallara uymayı, toplumun kutsadığı rollere ihanet olarak görülür ve Osman Zihni, bu durumun sözcüsü olarak Makbule Hanım'ı eril bir dille eleştirip ona hakaret eder. “Erkeklerin, kadınların cinselliğini ve üreme yetilerini denetleme hakları vardır; kadınların böyle bir hakkı söz konusu değildir. Erkekler, insanlar ile Tanrı arasındaki dolayımı kuran öznelerdir; kadınlar, Tanrı'ya erkekler dolayımıyla ulaşırlar” (Berktaş, 2019, s. 27). Osman Zihni'nin kaynanası Makbule Hanım üzerinden böylesine üstün bir otorite kurmasında erkeğin tüm toplumlarda erk, Tanrı ve güç gibi kavramları sembolize etmesidir. Toplumsal düzene ve normlara itaat ettirilmesi istenen Makbule Hanım'ın baskıcı ataerkil düzenin sınırları içinde yaşanması istenmiş ve yaşamaması halinde sert bir şekilde eleştirilmiştir.

3. Cahil ve Batıl İnançlara Düşkün Kadınlar

Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu? romanında dikkati çeken bir diğer kadın ise gerçekliği olmayan ritüellere, hacılara ve hocalara güvenen Makbule'nin kızı Vehibe Hanım'dır. Annesinin Vassaf Bey'le olan ilişkisini bozmak için falcıya/hocaya gider. Vehibe Hanım'ın batıl inançlar karşısındaki tutumu üzerinde durulmaya değer bir mesele olmakla birlikte Hüseyin Rahmi Gürpınar tarafından da eleştirilmiştir. Yazar, hayatı boyunca cehaletten beslenen her bir değer için ayrı ayrı mücadele etmiştir. “Türk toplum hayatının önemli bir

meselesi olan bâtil itikatlar konusu üzerinde en çok duran sanatçılardan biri Hüseyin Rahmi'dir. Batıl itikatlar ilk bakışta toplum hayatında çok önemli bir yere sahip değilmiş gibi görünse de insanı, aileyi ve insan ilişkilerini derinden etkilediği için son derece önemli bir sosyal meseledir" (Yalçın, 2002, s. 141). Yazar, toplumun temelindeki yozlaşmanın sebebinin muska, büyü ve sihir gibi kavramlar olduğunu söyler. Onun romanlarında kadınlar, eğitilmiş olsun ya da olmasın bu tarz ritüellerle yakından ilgilenirler. Annesi Makbule Hanım'ı Vassaf Bey'den uzaklaştırmak için gaipten medet umar. Hocanın gönülleri soğutacağına olan inancıyla Osman Zihni'yi de ikna etmeye çalışır. Osman Zihni her ne kadar "Kaynanamın fahişeliğini hocaya açmaya benim yüzüm tutmaz. Hem böyle şeylere itikadım yoktur" (Gürpınar, 2012, s. 272) dese de karısının zoruyla büyücüyü gitmeyi kabul eder. Kadınların gayba, sihire ve büyüye erkeklere oranla daha fazla inanması, eril olanın daima akli temsil etmesiyle açıklanabilir. "Erkeklik düşüncenin açık ve kesin, kadınlık ise muğlak ve belirsiz biçimleriyle ilişkili olarak kalmıştır" (Llyod, 2015, s. 24). Kadının düşüncesindeki belirsizlik onu hep batıl inançlara inanmaya sürüklemiştir. Erkeğin zihin ve düşünceye olan yakınlığı, akla aykırı her şeyi reddetmiştir. Osman Zihni'nin büyüye ve fala inanmamasının sebebi, bütün bu hurafelerin kendisine mantıksız gelmesiyle ilgilidir. Aklın temsili aynı zamanda erkekliğin de temsildir. "Romanlarda kadınların bâtil inançlar karşısındaki konumuna dikkat çeken Hüseyin Rahmi Gürpınar, pek çok romanında eğitimsiz kadınların bu inançlar karşısındaki zayıf tutumlarını gösterir. Bunun yanı sıra eğitilmiş kadınların da bâtil inançları büsbütün dışlayan bir tavır göstermez. Eğitimlisinden eğitimsizine pek çok kadın romanlarda fal baktırırken, büyü yaptırırken veya büyü yapıldığına inanırken karşımıza çıkmaktadır" (Duran, 2009, s. 235). Annesiyle ilgili son çareyi hocaya gitmekte bulan Vehibe, hocanın ona anlattığı bütün her şeye sahip olmak ister. Olayları çözmek için medet umduğu inançlar ise onun için bir dayanaktır.

Şimdi beni dinleyiniz. Annem ihtiyar bir kadın, rabbim şaşırtmasın, genç bir çocuğa gönül verdi. Evlatlarını, bütün malını mülkünü onun uğruna feda ediyor. Her türlü rezaleti göze alarak şimdi bu çapkına varmak teşebbüsünde bulunuyor. Siz buna mâni olacaksınız hocaefendi. İşte bütün havas ve hüddamınız kuvvetiyle bu izdivacı bozacak, annemi bu çapkına varmak felaketinden kurtaracaksınız. Zavallı annemi bu muğfel şeytandan soğutacaksınız (Gürpınar, 2012, s. 289).

Vehibe'nin hocayı pür dikkat dinlemesinin ve söylenenleri yapmak için hazırda bulunmasının sebebi, eğitimsiz ve cahil oluşudur. Romanda, sesinin eşi Osman Zihni ve kardeşi Ali Harun'a oranla daha az çıkmasının sebebi biraz da bu cahilliğiyle ilgilidir. Olaylara karşı erkeklerin gerisinde kalıp sürekli ağlayan ve her yalana inanabilecek bir karakterdir. Hüseyin Rahmi'nin hem bu çalışmada ele alınan romanında hem de diğer romanlarında batıl inançların bu kadar çok yerleşmiş olmasının sebebi, kadınların Vehibe gibi hemen hemen her şeye inanabilecek yapılarda çizilmiş olmalarından kaynaklanmaktadır.

4. Toplumsal Cinsiyet Normlarına Göre Kadın ve Erkek Olmak

Bu çalışma genel anlamda “kadın” teması üzerinde dursa da roman içerisinde toplumun her iki cinsiyetine göre birtakım söylemlerden ve rollerden bahsedilmiştir. Kadın kimliğinin toplumda görünür olması, erkeğin ve erkekliğin hatta en başta ataerkinin hangi açıdan ele alındığıyla ilişkilidir. Erkek egemenliğini pekiştiren kritik sebep, kadının ikincilleştirilip göz ardı edilmesidir. Romanda erkeklerin sert ve yargılayıcı üsluplarına bakıldığında bunun ataerkil sistemin üretimi olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz. Toplumsal cinsiyet çalışmalarının iki önemli ögesi olan kadın ve erkek, birbiriyle olan etkileşimlerinden dolayı bazı özellikleriyle daha görünür olma niteliğindedir.

Toplumsal cinsiyet inşasına göre kadınların toplumda birtakım görevleri vardır. Bu görevler, kadınların özgürlüğünü kısıtlayıcı boyuttadır. Çocuk bakımı, ev temizliği ve yemek pişirmek gibi rollerin kadınlara verilmesi, erkeklerin toplum içindeki refah seviyesini arttırmaktadır. Ev işlerinin kadının yapması gereken zorunlu bir görev gibi düşünülmesi fikri, çoğu kültürde yoğun bir şekilde görülmektedir. Ali Harun’un evlenmesini isteyen Osman Zihni, ona evlenecek bir kadın değil adeta hizmetçi arar gibidir. Bütün işlerini ve temizliğini halledecek, söküklerini dikecek, hayatına çeki düzen verecek kadını anlatırken sunları söyler:

Harun ne perişan bir haldesin... Gecelik gömleğinin iki yerinde yırtık var. Gündüzleri seni yakaları boynuna uymayan üç günlük gömlekler, ütüsüz mendillerle görüyorum. Annen gençliğinden beri böyle şeylerle iştigale alışmamış, ablan çoluğuyla çocuğuyla meşgul. Sana candan bakacak bir kadın lazım. İnsanlar da güvercinler gibi çift yaşamak için yaratılmıştır. Sen de artık eşini arayıp bulmalısın (Gürpınar, 2012, s. 243).

Romanın en başından sonuna kadar Osman Zihni’nin fikir dünyası, ataerkil söylemlerle doludur. Ağzından çıkan her laf ve yaptığı her hareket, onun erkeklik ritüelleriyle donanmış olduğunun göstergesidir. Geleneksel aile rollerini ve ev içi iktidar görevini öylesine iyi benimsemiş ki toplum, kadını hangi şekilde ve vasıflarla görmek istiyorsa kendisi de o şekilde görmek istediği için düşüncelerini Ali Harun’un evlilik ideali üzerinden kurmuştur. Romanda okumuş, eğitilmiş kadın tipine herhangi bir örnek yoktur. Kadın idealize edilirken ev işlerini yapmasıyla anlatılır. Çünkü çalışan kadın, erkeklik inşasının kurulup sürdürülmesi için büyük bir tehdittir. “Erkek varlığını sürdürebilmek için, karısının “çalışmama”sına bağımlıdır ve dünyayı, erkek gözüyle görmeye, erkek emek gücünün geliştirilip korunması açısından değerlendirmeye koşullandırılmıştır” (Rowbotham, 1998, s. 97). Kadınların eğitimlerine ve çalışma hayatlarına dair bir bilgi verilmez romanda. Sadece “ev hanımı” statüsünden bahsedilir. Osman Zihni’nin kadına dair fikirlerinden sonra Ali Harun’un bu konu hakkındaki düşünceleri görülür: “Ben her gün yakalıklı değiştirmek, ütülü mendil kullanmak için evlenmek isteyenlerden değilim.

Gönlümün kadınından beklediğim şeyler bu saydıklarınız değildir. Hemşirem size çiçek gibi bakabilen hamarat bir kadın olmadığı halde siz bedbaht bir koca değilsiniz. Ben teehhül için iyi bir hizmetçi ruhuyla doğmuş bir kadın aramıyorum. Gönlüm karımı aşkla sevsin, onun bütün kusurlarını affederim” (Gürpınar, 2012, s. 243). Ali Harun’un evleneceği kadına karşı bu şekilde yumuşak düşünceler beslemesi, kadını eş ve anne rollerinin üstünde tuttuğunu ve salt sevgi boyutuyla baktığını göstermektedir. Ali Harun, kadının ataerkiye boyun eğmesini istemediği için Osman Zihni’yle birlikte toplumsal cinsiyet rollerinin iki zıt kutbunu oluşturmaktadır. Kadının aile ve özel yaşam alanı içinde aşk ve sevgiyle var olması, “ikinci cins” olarak bahsedilen kadının konumunu yeniden belirlemek için bir alternatif olarak görülebilir. Simone De Beauvoir, kadınların özgürlük ve eğitim alanında hiçbir zaman talihlerini deneyemediklerini söyler (1993, s. 107). Kadını “öteki” olmaya mahkûm eden bu söylemler, damat Osman Zihni tarafından sık sık dile getirilmiştir.

Geleneksel aile modeline bakıldığında kadın ve erkek arasındaki haklar ve sorumluluklar, eşit bir şekilde dağıtılmamıştır. Makbule Hanım’ın eşi öldüğü için konakta söz sahibi olması gereken kişi, ondan sonraki en büyük erkektir. “Modern erkek imgesinin bir iktidar figürü olarak var olabilmesi için onun boyun eğmek zorunda kalacağı bir ‘üstün’ otoritenin olmaması gerekli” (Sancar, 2016, s. 137). Konaktaki en büyük erkek, damat Osman Zihni Bey’dir ve kadınlar üzerinde otorite kurması gerektiği Vehibe’nin ağzından okuyucuya aktarılır. “Bugüne kadar sana ve herkese karşı annemin ayıplarını örtmeye uğraştım. Fakat hata ettiğimi şimdi anlıyorum. Kapatmak değil, bu rezalete ciddi bir çare bulmak lazım. Evin içinde en büyük erkek sensin. Yukarıya çık, kolundan tut, zamparayı sokağa at. Kapının önünde bekleyen o pezevenk karının da terbiyesini ver” (Gürpınar, 2012, s. 249). Erkek egemenliğinin farklı biçimlerinden biri de ölen yaşlı erkeğin yerine evin en büyük erkeğinin geçmesidir. Bu sebeple erkeklik, kuşaktan kuşağa aktarılırken kadınlık, ataerkinin egemenliği altına girmekten kurtulamamıştır. Makbule Hanım’a cezasını vermesi koşullanan kişinin Osman Zihni olması, kuşaklar boyu süren erkeklik pratiklerinin bir örneğidir. “Geleneksel varoluşun ekonomik temelini çözen kırsal değişim, büyüklere saygıyı azaltarak ve genç evli erkeklerin liderlik rolünü üstlenmelerine yol açarak erkekler dünyasındaki otorite ilişkilerinde de büyük bir çözülmeye neden olmuştur” (Kandiyoti, 2019, s. 31). Osman Zihni’nin evin büyük erkeği rolüne bürünmesi, patriyarkanın ona verdiği görevlerden biridir.

Toplumsal cinsiyet normlarına göre erkeğin cesur, bağımsız, kararlı, duygusal yönü törpülenmiş, güçlü, otoriter ve mücadeleci gibi özelliklere sahip olması gerekmektedir. Zaaflarını ve duygularını kontrol etmesini bilmelidir. Romanda toplumun kadına ve erkeğe yüklediği bu duyguların ve özelliklerin desteklendiği görülür. “Enişte bey, erkek içiyor sarhoş oluyor. Kadın içiyor deli oluyor. Annem benim yaşımda bir delikanlı seviyor. Ailesini, servetini, oğlunu, kızını, her şeyini

onun uğruna feda ediyor. Babam altmış yaşındayken on altısında bir kız sevseydi belki onun vaslına ermek için servetinden cüzî bir kısmını feda ederdi. Fakat hiçbir zaman bu mevsimsiz muhabbeti yoluna bütün ailesine kıymazdı. İşte aşkta, işrette, her şeyde erkekle kadının farkı” (Gürpınar, 2012, ss. 263-264). Erkeğin geçmiş zaman ve duygular tarafından uzun süre alıkonulması, erkeklik kimliği açısından uygun değildir. Romanda kadın ve erkek farkını karşı cinsi nasıl sevdikleri üzerine kuran yazar, erkek, bir kadın uğruna parasını harcamazken kadın, bütün servetini feda eder düşüncesiyle ifade eder. Kadının duygusal anlamda kapılması daha hızlı ve bağlanma dürtüleri daha güçlüdür. Erkek de aynı hızla bağlanabilir fakat eril toplumsal cinsiyet normları buna müsaade etmez. Erkeğin zayıf yönlerini gizleyen ataerki, erkeğin “bağımsız” olmasını öğütler. Makbule Hanım’ın zaaflarına karşı yenildiği ve merhamete ihtiyacı olduğu Ali Harun’un ağzından işitilir. Zayıf her kimse merhamete muhtaçtır düşüncesiyle annesine ve onun kadınlık değerlerine acıyarak bakar.

Kadın ahlakça, meşrepçe, meslekçe erkeğe nispetle daima zayıftır. En fenası bazen bu zaafını erkeklere aşılardan kadın olmayaydı erkek daha kuvvetli olurdu. Adem babamızın zellesi bu hakikatin bütün burhanıdır. Ebülbeşeri cennetten kovdurtan kadın, erkeğin bütün günahlarında en birinci müessirdir. Uzağa ne gidelim! Annemle babam hakkında öyle hikâyeler işittim ki! İşte hakikat meydanda... Anam, babamı teshir etmiş, çıldırtmış, bizi hep çoluğu çocuğu safra gibi hiç menziline indirerek bütün mal ve mülkünün üzerine oturmuş (Gürpınar, 2012, s. 264).

Kadına ve kadının bütün değerlerine düşman bir şekilde kurulan toplumsal düzen çoğu kez onu şeytanlaştırmaktan da uzak değildir. Kadın doğumundan itibaren “eksik” kavramıyla kodlanmış, erkeğin insanlık içinde sahip olduğu o özel konuma hiçbir zaman ulaşamamıştır. İlk insanlar olarak yaratılan Havva ve Adem’e bakıldığında cennetten kovulmalarına sebep olan şeyin Havva’nın merakı ve nefsi olduğu görülmüştür. Toplumdaki şeref ve itibar göstergesinin birincil figürlerinin erkekler olması, kadının erkeğe nazaran daima zayıf ve ezilmiş olduğuna işaret etmektedir. Yukarıda Ali Harun tarafından kadınlara yakıştırılan özellikler, roman içinde hakikat olarak bahsedilir çünkü “kadın tarihi” erkekler tarafından yazılmıştır. Bütün töre, gelenek ve dinleri erkekler yaratmış, kadınlar hiçbir zaman toplum içinde var olamamışlardır. Varlıkları gizli, bedensel güçleri daima zayıf görülmüştür.

Romanda kadının ve erkeğin toplumun içinde farklı olan değerlerinden biri de kamusal ve özel alan (ev) ayrımıdır. Toplumsal cinsiyet rollerine göre erkeklerin yaşam alanı dışarı yani kamusal, kadınların da daha içkin olan özel alandır. Erkekliğin mekânlar aracılığıyla kurulması, onları daima dışarının yaşam alanına sürüklemiştir. Kamusal alanın geniş ve aydınlık olması, erkeklere ruhen ve bedenen daha ferah ortamlar sunmuştur. Osman Zihni her ne kadar kamusal alana ait görülse de evdeki bütün olaylara karışmakta, Makbule Hanım ve ilişkisi hakkında söz sahibi olmaktadır. Kadının özel ve sıkışmış alanı, çoğu zaman da

erkeğin yönetimi altındadır. Erkek her iki alanın sahibi gibi görülür. “Biz evin erkekleri daima içeride bulunmayız. Hanede olup biten şeylerden ekseriya haberimiz olmaz” (Gürpınar, 2012, s. 241) diyen Osman Zihni, burada kadına ve erkeğe ait alanları çizer ama evdeki bütün olaylardan, kavgalardan kendisi de haberdardır. Yani erkeğin hâkimiyeti hem kendinin hem de kadının yaşam alanları üzerine kurulmuştur.

Sonuç

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Türk edebiyatının toplumsal ve sosyolojik meselelerini en iyi işleyen yazarlarından biridir. Hayatı boyunca gördüğü değişimleri, yenilikleri ve toplumsal cinsiyet normlarını eserlerine yansıtarak büyük kitlelere ulaşabilmiştir. İroni, argo ve şive taklidi gibi unsurlar, onun eserlerinin vazgeçilmezi olmuştur. Çeşitli dönemlere tanıklık eden Gürpınar, bir toplum için önemli olan sosyolojik her türlü kavrama yakından bakmış ve bunların eleştirisini yapmıştır. Kadınlar, onun romanlarında hem çok kalabalık hem de birden fazla özellik göstermeleriyle meşhurlardır. Kadının evlilik kurumundaki konumu, *Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?* romanında ele alınmış ve yaşlı kadın- genç erkek birlikteliği açısından eleştirilmiştir. Evlilik dışı ilişkilerin, ahlak, namus gibi kavramların, hurafelere olan inancın sosyolojik çözümlemesini yapan bu roman; psikolojik, toplumsal ve kültürel özelliklerle toplumsal cinsiyet normlarının başta kadın olmak üzere kadın-erkek ilişkilerini ne biçimde etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Kadınların erkeklerle ve hemcinsleriyle olan ilişkisi, Makbule Hanım karakteri üzerinden açık bir şekilde verilmiştir. Türk kültürüne göre oldukça cesur davranışları ve özellikleri olan bu kadın, Gürpınar’ın derin gözlem yeteneğiyle her yönden ele alınıp incelenmiştir. Makbule Hanım, babasız ev modelinin koruyuculuğunu üstlendiği için ailenin diğer üyeleri üzerinde de kolaylıkla iktidar kurabilmektedir. Kadının toplumdaki yerinin, arzularının ve eğitiminin farklı bakış açısıyla işlenmesi, Türk edebiyatına Hüseyin Rahmi aracılığıyla yeni bir soluk getirmiştir. Romanın kadın karakteri Makbule Hanım, genç erkek merakından dolayı ailenin erkekleri tarafından sürekli eleştirilmiş ve çeşitli entrikalarla merakından vazgeçirilmeye çalışılmıştır. Toplumun kadına yönelik eleştirisini eril dille aktaran yazar aynı zamanda sosyal yaşamın gerçeklerini yer yer ironik bir dille anlatmayı da ihmal etmemiştir.

Bu çalışma, romanda dört ana başlık etrafında tespit edilen kadın odaklı sosyolojik meseleler üzerine yoğunlaşarak aile ilişkilerinden kadın-erkek ayrımına kadar ele alınan detaylarla, olay örgüsü dahilinde aktarılmıştır. Ataerkinin toplum içinde kadına çizdiği sınırlar, roman aracılığıyla da yazar tarafından ayrıntılı ve güçlü bir kalemle dile getirilmiştir.

Kaynakça

- Beauvoir, S. (1993). *Kadın Genç Kızlık Çağı* (B. Onaran, Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi
- Berktaş, F. (2018). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2019). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. Hristiyanlıkta ve İslamiyette Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Butler, J. (2019). *Cinsiyet Belası. Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (B. Ertür, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Duran, E. (2009). *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kadın* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.
- Göle, N. (1993). *Modern Mahrem. Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gündüz, O. (2017). *Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gürpınar, H.R. (2012). *Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Kandiyoti, D. (2019). *Cariyeler, Bacılar, Yurtaşlar. Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Llyod, G. (2015). *Erkek Akıl Batı Felsefesinde 'Erkek' ve 'Kadın'* (M. Özcan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Moran, B. (2001). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parla, J. (2017). *Kadınlar Dile Düşünce Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet* (S. İrzık ve J. Parla, Haz.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rowbotham, S. (1998). *Kadın Bilinci, Erkek Dünyası* (Ş. Alpagut, Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.
- Sancar, S. (2016). *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Şenel, D. (2014). *Namus Olgusu ve Kadın Üzerindeki Psikolojik Etkileri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Yalçın, A. (2002). *Siyasal ve Sosyal Değişimler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1926-1940)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaşın Dökmen, Z. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açılımlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.